

Planorbis planorbis var. *ecarinatus* WESTERLUND, 1885 bij Oud Valkeveen (Noord Holland, Nederland)

C.M. Neckheim

During an investigation regarding the molluscs between Naarden and Huizen in the province North-Holland (Netherlands), a typical planorbid snail was found. It seems to be *Planorbis planorbis* var. *ecarinatus* WESTERLUND, 1885. The shell of this species lacks, or has a very small, keel. Also the colour of the tentacles of the living animal is discussed.

Inleiding

Tijdens een landslakken inventarisatie in het Gooi tussen Naarden en Huizen (Neckheim, 2008, in druk) heb ik vrijwel niet naar zoetwatermollusken gekeken. Toch vond ik in het gebied een voor mij onbekende Schijfhoerenslak. In dit artikel beschrijf ik deze Schijfhoeren.

Vindplaats

De vindplaats betreft een greppelsloot die in december 2007 vol met water stond. Het water lag vol met takken en bladeren (zie figuur 1). Er groeiden geen waterplanten in. Ik vermoed dat deze greppel in de zomer droog staat. De greppelsloot ligt in een aangeplant Essensbos vlak naast de speeltuin Oud Valkeveen (N.-H.) met coördinaten 141.949-479.793.

Determinatie van de soort

Toen ik enkele levende dieren uit de greppelsloot haalde dacht ik aan *Planorbis planorbis* (LINNAEUS, 1758) maar meteen viel mij de circulaire mondopening op. Na het bekijken met de loep zag ik dat de huisjes geen "platte" kant hadden. De vorm deed mij denken aan *Anisus leucostoma* (MILLET, 1813). Ik verzamelde vier lege aangespoelde huisjes, vijf levende adulte dieren en twee levende juveniele dieren om thuis verder te kunnen bestuderen.

Thuisgekomen heb ik de slakjes onder de microscoop bekeken en dook ik in de boeken. De huisjes zijn tussen de 8 en 10 mm breed en maximaal 2,6 mm dik. De

Greppelsloot

Levend dier met donkergekleurde tentakels maar aan de basis lichtgekleurd

huisjes zijn donkerbruin gekleurd en regelmatig stevig geribd. De huisjes hebben tot vier "groeiribben". Er zit een beetje bruingekleurde aanslag op de huisjes. Een enkel huisje heeft een fijne rastersculptuur aan de bovenkant van het huisje (er van uitgaande dat de Planorbidae linksgewonden zijn). Er is geen tot bijna geen kiel aanwezig, hoogstens een fijne rand aan de bovenzijde van de winding. Hierdoor lijkt het huisje aan de boven en onderkant vrijwel hetzelfde. De sutuur is aan beide zijden vrijwel even diep. Hierdoor lijkt het op een grote *Anisus spirorbis* (LINNAEUS, 1758).

In Gittenberger, et al. (1998) staat voor deze soort: breedte tot 8,0 mm, hoogte tot 2,2 mm. Dat gaf in eerste instantie verwarring bij mij omdat ik dacht dat *A. spirorbis* gemiddeld veel kleiner was. Dat bleek ook te zijn toen ik andere literatuur doorlas. Geene (1984) geeft de volgende maten aan: H 1,2-2,2 mm B 5,3-6,5(8). Sablon & Van Goethem (1989) spreken van 5 tot 6 mm breed, 1,5 tot 1,7 mm hoog. Glöer (2002) spreekt van H 1-1,4 mm en B 4-5,5 mm breed. Dit zijn aanzienlijke verschillen. In Janssen & de Vogel (1965) staan ook kleinere afmetingen H tot 1½ mm, B tot 6 mm, zelden groter en dat het huisje geen kiel bezit. Dit was voor mij doorslaggevend om zeker te zijn dat het niet *A. spirorbis* betreft omdat de door mij gevonden huisjes veel groter zijn. Maar wat blijft er dan over? Toen ik mijn collectie op *P. planorbis* huisjes vergeleek met de door mij verzamelde Schijfhoerentjes waren de verschillen toch aanzienlijk. Vooral de ronde windingen en diepe sutuur waren opvallend anders dan de *P. planorbis* monsters uit mijn collectie.

Dan maar de levende dieren observeren. De levende dieren waren donkergrijs van kleur en de tentakels zijn van dezelfde kleur. Maar toen ik het water ververste en rekening probeerde te houden met de temperatuur van het toegevoegde water om de slakjes niet te laten schrikken kon ik niet anders dan het water van koud naar warm te laten inspelen. Wat mij toen opviel was dat de tentakels van twee slakjes oranje werden. Later kleurden deze weer grijs. Deze waarneming werd gedaan bij natuurlijk licht. Bewust had ik de levende slakjes in een glazen schaalje bij het raam gezet om te fotograferen. Bij kunstlicht krijg je namelijk andere kleuren, die vaak "roder" zijn.

Deze waarneming bewerkstelligde bij mij dat ik nu twijfel over het determinatiekenmerk van de kleur van de tentakels. Het wordt namelijk aangenomen dat *Planorbis planorbis* donker grijsbruin gekleurde tentakels en *Planorbis carinatus* MÜLLER, 1774 roodachtige tentakels heeft (Gittenberger et al., 1998). Mogelijk dat temperatuur of daaraan gerelateerde zuurstofgehalte in het water een invloed hebben op de kleur van de tentakels?

Uiteindelijk las ik in Glöer (2002) dat er een *Planorbis* soort is beschreven zonder kiel: "Bei *Planorbis planorbis* f. *ecarinatus* WESTERLUND 1885 fehlt der Kiel." Afgezien van het feit dat enkele van de door mij verzamelde huisjes wel een zeer lichte kiel hebben denk ik toch dat het om deze beschreven vorm gaat.

Begeleidende soorten

Ik heb de greppelsloot niet bemonsterd. Ik heb alleen op takken gezocht en vond daarop de volgende soorten: *Stagnicola palustris* en *Galba truncatula*.

Planorbis planorbis var. *ecarinatus* WESTERLUND, 1885

Literatuur:

- GEENE, R. (1990): De Nederlandse zoetwaterslakken. – Utrecht (Jeugdbondsuitgeverij): 34 pp.
- GITTENBERGER, E., A.W. JANSSEN, W.J. KUIJPER, J.G.J. KUIJPER, T. MEIJER, G. VAN DER VELDE & J.N. DE VRIES (1998): De Nederlandse zoetwatermollusken. Recente en fossiele weekdieren uit zoet en brak water. Nederlandse Fauna 2. Leiden/Utrecht (Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis / KNNV Uitgeverij / EIS-Nederland): 288 pp., 12 platen.
- GLÖER, P. & C. MEIER-BROOK (1994): Süßwassermollusken. Ein Bestimmungsschlüssel für die Bundesrepublik Deutschland. 11. erweiterte Auflage. – Hamburg (Deutscher Jugendbund für Naturbeobachtung): 136 pp.
- GLÖER, P. (2002): Die Tierwelt Deutschlands, 73. Teil. Die Süßwassergastropoden Nord- und Mitteleuropas. Bestimmungsschlüssel, Lebensweise, Verbreitung. – Hackenheim (ConchBooks): 327 pp.
- JANSSEN, A.W. & E.F. DE VOGEL (1965): Zoetwatermollusken van Nederland. – Amsterdam (Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie): 160 pp.
- NECKHEIM, C.M. (2008): De landslakkenfauna in het Gooi tussen Naarden en Huizen (Noord Holland, Nederland) nader bekeken. (in druk)
- SABLON, R. & J.L. VAN GOETHEM (1989): Drie soorten Planorbidae nieuw voor de Belgische fauna (Mollusca, Gastropoda). - Verhandelingen van het Symposium "Invertebraten van België": 113-118.

Adres van de auteur:
C.M. Neckheim
Poggenbeekstraat 21 - 2h
1073 JE Amsterdam
telloneckheim@orange.nl

Excursie Nederlandse Malacologische Vereniging naar Den Helder op 12 mei 2007

Margreet Kouwenhoven & Anthonie van Peursen

An overview is given of the collected molluscs during the excursion of the Dutch Malacological Society to Den Helder (province of North-Holland).

Deelnemers: Dinie Atsma, Frank de Graaf, Huub en Lies Huneker, Anneke en Bert Jansen, Margreet Kouwenhoven, Rina Mounoury, Anthonie en Dorine van Peursen, Ben Schrieken.

We verzamelden op de parkeerplaats bij fort Kijkduin en keken even op de dijk, maar door de harde zuidwes-

telijke wind werd het water te hoog opgestuwd om Patella's te kunnen waarnemen. Wel zijn enkele exemplaren van de Gewone alikruik (*Littorina littorea*; foto 1) en jonge Mosseltjes (*Mytilus edulis*) waargenomen. Erg spectaculair was het feit dat we vlak voor de kust een Bultrug (*Megaptera novaeangli*) langs zagen zwemmen toen we bij de Zeetrekelpost van de Vogel-